

Den renodlade
Fritänkaren

Nr. 174 Februari 2009

Sjuttonde årgångens tredje nummer.

Innehåll i detta nummer:

Filmkrönika	2-7
Hjärnskrynkeln (<i>dikt</i>)	2
Tre unika oratorier (<i>Dvorak, Beethoven, Schumann</i>)	7
Musikinsändare	8
Notis om Schubert	9
Min vän Ahasverus, del 85: <i>Marcus Aurelius</i>	9
Kalender, februari 2009	10
Resan hem, del 9 : <i>Milanoäventyret</i>	11
Resan till Zanskar, del 15: <i>Snöplig kompromiss – krisens urartande</i>	12
Nya lektioner i Zanskar, del 5: <i>Nya Zanskarturer</i>	13
Kanonresan, del 13 : <i>Tillbaka till kaos</i>	15
Den lugna stormresan, del 3: <i>Dharamsala i sin prydno</i>	17
Vem bryr sig?	18
Försvar för de förtrampade (<i>dikt</i>)	19
Kulturnotis (<i>dikt</i>)	19
Redaktionsnotis	20

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 1.2.2009

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 198

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>
www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Filmkrönika

Alla de bästa filmer som går nu är sanna historier. ”*The Duchess*” handlar om en hertiginna av Devon på 1700-talet, som blev bortgift alldeles som ung med den mäktige men urtorre hertigen av Devon, som bara gifte sig med henne för att få en manlig arvinge. Det säger sig självt att ett sådant äktenskap inte kunde bli alltför lyckligt, i synnerhet som den betydligt äldre hertigen tog sig vilka älskarinnor som helst och till och med lät dem bo hos sig hemma i de egna salongerna. Att en av dem var hertiginnans bästa väninna gjorde inte heller saken bättre. Självtog hon sig också en älskare, och det hela står en hårsman från en grekisk tragedi, som avstyrs genom smärtsamma och självupppoffrande kompromisser. Dramat är andlöst spännande i all sin enkelhet, och både Keira Knightley och Ralph Fiennes som det hertigligna paret är fullkomligt suveräna i sina roller, samtidigt som hela filmen från början till slut är en fest för ögat – fotot är makalöst, och realismen i klädedräkten och miljöerna kunde mycket väl inspirera till ett nytt 1700-talsmode.

Den gamle Andrzej Wajda gör film fortfarande, och hans senaste är ”*Katyn*” om Stalins massaker på alla polska officerare i andra världskriget. Filmen är dokumentär och skildrar bara nakna fakta, hur polackerna förlorade kriget mot tyskarna när ryssarna angrep dem 17 september 1939 i ryggen utan anledning och förvarning, hur alla polacker och särskilt arméer och officerer uppmuntrades till att ge sig åt ryssarna hellre än åt tyskarna som ett säkrare val, hur alla officerer försvann, hur tyskarna, när de angrep Ryssland, uppdagade massgravarna i Katyn och gjorde stort propagandanummer av saken, och hur ryssarna, när de kom tillbaka, gjorde allt för att förfalska historien – det var tyskarna som massakrerat de polska officerarna, inte deras ryska bröder. Det hela skildras genom en familjs öde som kommer i kläm (som hela Polen alltid gjort) och där hela sanningen slutligen kommer fram genom en autentisk dagbok funnen och räddad från liket av Polens sista och yngsta kavalleriofficer. Det är den bästa filmen som går nu.

Clint Eastwood har regisserat och gjort musiken till ”*Changeling*” om en mor i Los Angeles 1929 som förlorar sitt barn, som polisen hittar rätt på, med den komplikationen att det inte är samma barn. Modern protesterar och kräver att polisen ska hitta rätt barn, men då spärrar polisen in henne på mentalsjukhus. Med hjälp av en frikyrkopredikant (John Malkovich, mästertlig som alltid,) ger hon sig inte, och efter diverse infernovandringar som rättslös genom den brutalaste tänkbara 1984-mentalvård och processer får hon slutligen rätt – men hennes riktiga barn hittas aldrig. Man får aldrig veta mer än att han kanske trots allt har klarat sig. Historien är en mardröm men stramt och skickligt berättad som en dokumentär, vilket höjer Clint Eastwoods status betydligt som regissör, och även den musik han gjort till filmen är precis den rätta.

P.S; Fotnot: *Hjärnskrynkleren*

(Enligt gammal sovjetisk psykiatri kan det ibland hända att patienten får för sig att det inte är något fel på honom, vilket komplicerar fallet.)

Problem med någonting i sinnet?
Kanske någon liten depression?
En mindervärdeskänsla eller blyghet?
Kanske har du skuld känslor för ingenting?
Det ringaste besvär kan du lätt slippa
om du går till Sinnesskrynkleren,
som bara existerar för att hjälpa dig
med dina samtliga problem,
som enklast löses genom piller.

Han har piller mot allt möjligt,
som bekvämt får dig att glömma allt,
bedöva dina känslor så du slipper känna nånting mer
och så att du kan sova lugnare och längre,
och om du har sömnproblem
så är ej heller det något problem.
Det finns ju sömntabletter
för att kompensera alla piller som gör dig klarvaken,
och om dessa ger dig bieffekter
finns det andra piller emot det.
Det finns 374 diagnoser ungefär
för alla psykiska problem och störningar,
fast det för 50 år sen bara fanns 54,
och det finns nu 174 psykofarmaka att välja bland
mot bara 44 för 50 år sen. Vilken framgång!
Vilken suverän uppfinningsrikedom!
Ja, Sinnesskrynkelnarna uppfann dem alla
liksom medicinerna emot symptomen,
och de är naturligtvis samtliga vanebildande.
Och om det uppstår underliga bieffekter,
som psykos och självmordstankar,
som gör somliga till mördare
som efter sina massmord och massakrer
själva tar sitt liv, så är det inte medicinens fel,
men snarare att de har fått fel diagnos,
vilket betyder att man måste komma på den nya sjukdomen
och hitta på en lämplig medicin emot den.
Så gå bara lugnt till Sinnesskrynkelnaren
och ha en pratstund med honom i godan ro,
och han skall genast komma på vad som är felet med dig
och ge dig rätt medicin för att kurera
din hjärnverksamhets oacceptabla status;
och när du då slutar som en flinande och färdig zombie
som ej mer gör någon skada med att sova dygnet runt,
så kan du anse dig som fullständigt kurerad
utan någon vidare komplikation.

"Australia" är ingen sann historia, om dock de omständigheter den skildrar är ren historia: den skamliga behandlingen av Australiens urbefolkning och Japans angrepp på staden Darwin är ramen kring denna övertydliga Hollywoodskräna, som visserligen är sevärd men hopplöst ytlig – hjältar är vita och skurkar är svarta utan några nyanser alls, medan halvblodspojken tar priset, och en scen som sabotaget i ravinen när boskapshjorden skall föras därigenom och hur krisen avklaras är oförglömligt hisnande.

Filmfestivalen bjöd som vanligt på idel överraskningar och äventyr. När man går på en festivalfilm är det ibland med livet som insats – man kan aldrig veta vad som väntar en.

Två ungerska filmer visade sig vara varandras motsatser. "Delta" om träskungrarnas liv vid Donaumynningen mot Moldavien är ett skakande primitivt passionsdrama av nästan outhärdliga dimensioner. En dotter behandlas brutalt i sjappet som hennes föräldrar driver, varför hon flyr med sin bror till ett annat liv ute i deltat, där han bygger åt dem ett eget hus. Detta ses illa av befolkningen, som menar att det luktar blodskam.

Konsekvenserna blir förfärliga – detta är inte en film att rekommendera åt känsliga hjärtan. Att den är vackert gjord gör att dess brutala handling framstår som desto mera förintande.

”*The Investigator*” visade sig i stället vara en underfundig fullträff. Huvudpersonen är en lakonisk likbesiktigare, vars uppgift det är att undersöka inkomna lik och preparera dem för begravningen. Han har en mor som ligger sjuk i cancer, och det enda som kan rädda henne är en dyr operation i Sverige. Han får ett erbjudande som han inte kan motstå: för de pengar han behöver för att rädda hennes liv ombedes han att döda en okänd människa. Efter att han lyckats med detta visar det sig att den mördade var en okänd halvbror. Plötsligt får han en familj genom alla de sörjande. Han börjar undersöka varför han egentligen ombads begå mordet, och resultatet är fullkomligt genialiskt i sin spännande intrig med ständigt överraskande vändningar. Han är som Buster Keaton med bara en enda min genom hela filmen, och ändå är den full av underfundig humor. Finalen i all sin blodighet föranleder nästan gapskratt. Realismen omväxlar med surrealistiska inslag, dialogen är magnifik i sin densitet, detta är verkligen en film för intellektuella finsmakare med mycket tankeväckande spörsmål på köpet, där den mest obesvarbara frågan blir: Vad är rätt och rättvisa i en härva som denna?

Den ryska äventyrsfilmen ”*Poltava*” presenterar naturligtvis en rysk aspekt av den Stora Ofreden med illa dolt förhållande av tsar Peter I och den ryska soldaten, men ändå är filmen mycket intressant. Historien handlar om två franska adelsmän, som blir kärre i en dam vid hovet, som de duellerar om, varför kungen, som vill ha henne för sig själv, blir så rasande på dem, att han straffkommenderar dem ut i kriget, den ena till Karl XII, den andre till tsar Peter, båda vid Poltava, för att få förstahandsinformation om hur slaget kommer att avlöpa. Filmen betonar realismen, så att fransmän talar franska, polacker polska, tyskar tyska, ryssar ryska och svenskar svenska, men fransmännen och polackerna är bäst, de senare redan då i kläm mellan imperialistiska övermakter, i det här fallet ryssar och svenskar. Både Ludvig XIV, Karl XII och tsar Peter är förskönade, och endast här sviker realismen, medan det för övrigt är en härlig skröna som doftar varmt av Alexander Dumas-inspirerade kärleksintriger. Oleg Riaskov har gjort filmen 2005.

Kathryn Bigelow, med flera imponerande filmer bakom sig, har med ”*The Hurt Locker*” haft ambitionen att åstadkomma en dokumentär om kriget i Irak sett från min-
desarmerarnas perspektiv, och hon har lyckats. Filmen levandegör ungefär det värsta tänkbara helvete i form av det grymmaste tänkbara krig som bara handlar om attentat, sabotage och minor som görs så försåtliga som möjligt. De två grymmaste scenerna handlar om självmordsbombare. Den ena är redan död, en liten pojke, som lagts ut med en bomb insydd i magen med tanken att amerikanerna skulle ta hand om honom och begrava honom, om de inte skulle upptäcka bomben i tid. Den andra är en levande självmordsbombare som ångrar sig och vill bli av med sitt bombbälte, som sitter fastlåst på honom. Desarmeringstruppen försöker hjälpa honom, men låsen är för många, och bomben är tidsinställd.

Det är bara två exempel ur denna ytterst påfrestande film, som görs ännu mera outhärdlig genom den ständiga hetsen, bullret, krigsoväsendet och den hårda musiken, som är värst av allt. Man följer med desarmerarnas nedräkning av den tid de har att tjänstgöra på detta vis, flera omkommer naturligtvis på vägen, som Guy Pearce och Ralph Fiennes, och när tjänstgöringen äntligen gått till ända får huvudpersonen åka hem på permission, bara för att därpå genast inleda en ny tjänstgöringstidnedräkning som bombdesarmerare på nya 365 dagar... Kan ett krig bli värre?

”*Until the Light Takes Us*” var en skakande men intressant dokumentär om vad som låg bakom kyrkbränderna i Norge omkring 1990 och vad som hände med de unga män som låg bakom rörelsen. Pressen ville göra dem till satanister, men de var allt annat än det. I själva verket var de begåvade och till och med intelligenta nydanare inom musik och konst, och huvudpersonen Varg Vikernes argument var, att kristendomen hade förstört all ursprunglig kultur vart den än hade kommit. De var revolutionärer och ville

göra något åt saken, och följaktligen brände de ner dussintals kyrkor runtom i Norge och till och med antika unika stavkyrkor av oersättligt arkitektoniskt värde och skönhet. Naturligtvis var detta en missriktad aggression och klara nidingsdåd, vad ont hade kyrkorna gjort dem personligen? – men de riktade även sin vrede mot amerikaniseringen, som Coca Cola och MacDonaldis, vars fönster de sköt sönder med gevär. Deras vilshenhet i tillvaron gick för långt med dem, och slutligen blev de även mördare – av varandra. Den ledande kyrkbrännaren och mest intelligenta av dem avtjänar ett maximalt fängelsestraff i Norge på 21 år. I filmen får han själv försvara sitt handlingssätt och förklara hur han resonerat, och han gör inget dåligt intryck. Två av hans närmaste vänner omkom under deras passioners mest hektiska tid – en sköt sig själv i huvudet så våldsamt att hela hjärnan rann ut, vilken hans vän passade på att fotografera innan han ringde efter polisen, och den andra, som sagt, blev mördad av Varg Vikernes, men frågan är om det inte var i självförsvar.

Hedendomens hämnd på kristendomen? Så kan man se det, men det är snarare en i grund och botten naturlig reaktion mot ett förkonstlat och ihjälkommersialiserat samhälles förkvävning och omintetgörelse av all ursprunglighet.

Andra sanna historier som erbjöds av repertoaren var bland annat "Vit oleander" med Michelle Pfeiffer som livstidsfånge efter mordet på sin sambo, men filmen handlar om hennes dotter och hennes öde, en djupt känslig historia om en stark men traumatisk relation mor-dotter – dottern omhändertas av myndigheter och hamnar på fosterhem, men var hon än hamnar uppstår fatala tragedier, delvis för att hon är så vacker och alla män vill bedra sina hustrur med henne, hustrur som vanligen är alkoholiserade, och så vidare. Både modern och dottern är konstnärliga genier, och filmen handlar egentligen om konst, dess villkor, dess våndor och den stora svårigheten att alls leva med den och klara av den, men slutet blir ändå harmoniskt. Fastän Michelle Pfeiffer har den sekundära rollen är det främst hon man aldrig glömmer i denna roll.

Efter trettio år vågade de uruguayanska offren i flygkraschen i Anderna 1972 träda fram i en filmdokumentär ("*Stranded*") och berätta om saken och om hur de kunnat leva med traumat trots allt. För att överleva nödgades de ju äta sina döda kamrater. De var 45 personer i planet, en tredjedel dog i kraschen, och en annan tredjedel dog av umbärandena under de 72 dagar de satt fast i bergen, av vilka den värsta krisen var en lavin den 16:e dagen, som begravnade dem levande. Det är en ovärderlig historia om överlevnad under de extremaste tänkbara motgångar, och deras upplevelser under de värsta incidenterna är oerhört lärorika. De levde granne med döden under 72 dygn under de mest extrema tänkbara förhållanden på 4000 meters höjd – och överlevde, åtminstone en tredjedel av dem. Filmens kanske mest gripande moment är när de efter 30 år återbesöker platsen för traumat med gravarna där över dem som genom döden ändå räddade de överlevandes liv...

"*United 93*" var den sanna historien och rekonstruktionen av det fjärde planets öde, som den 11 september 2001 skulle krascha mot oumbärliga byggnader i New York och Washington. Det fjärde planet försenades en halvtimme på marken. Därför gick det som det gick. När det äntligen var på väg och omsider kapades, kunde passagerarna genom radio och mobiltelefoner via kontakt med omvärlden förstå vad som hände med dem. De fick veta vad som hände med de två första kapade planen och kunde därav dra sina slutsatser. De försökte därför en revolt mot kaparna. Följaktligen slutade planet sin bana inte mot Capitolium eller Vita Huset utan på en äng i Pennsylvania.

Dokumentationen är mycket imponerande väl gjord. Ingen anar någonting först. Man får i detalj följa vad som hände i spaningstornen främst i New York och hur ansvarskännande befäl och flygsamordnare gradvis började fatta och agera. Mest handfallna av alla var militären, som den dagen var inställd på flygmanöver – inget plan kunde göra något. Först småningom koncentreras handlingen på dramat inne i det fjärde planet – och blir ständigt mera gastkramande intill *the bitter end*.

”*A Little Thing Called Murder*” var den sanna historien om Sante Kimes och hennes son Kenny, som tillsammans begick det ena mordet efter det andra. Judy Davis spelar den fullständigt hysteriskt mytomanska modern med lika suverän övertygelse som alltid – hon har tidigare på film gestaltat bl.a. George Sand och Judy Garland med samma äkthet. Hennes kärlek till sonen är det som berättigar allt vad hon gör, och vad hon än gör kan hon aldrig för ett ögonblick tvivla på att det är rätt, då det är för sonens skull. Sonens liv blir naturligtvis fullständigt förstört, fastän han är en lovande ung man och begåvad med charm – utan henne hade han kunnat bli vad som helst, men hon manipulerar ihjäl honom och gör honom till mördare. De är båda två levande ännu idag och sitter inne på livstid. Filmen är skakande i sin blottläggning av vad en osund relation kan ställa till med, och trots den svarta humorn och alla humoristiska turer är det omöjligt att skratta åt en enda scen i denna makabra och groteska inblick i amerikanskt liv när det är som värst.

”*Syriana*” gjorde anspråk på att vara åtminstone kvasidokumentär i sin skildring av en oljebolagsjätte och hur den egentligen fungerar, med George Clooney och Christopher Plummer i två av huvudrollerna – en intrikat handling med många trådar, där man tyvärr till slut måste ge terroristerna rätt, när de till avslutning spränger en hel oljehamn i bitar, efter att man i detalj fått ta del av hur vidrigt omänskligt ett sådant bolag kan vara, där miljarderna betyder allt och människorna ingenting.

Som hand i handske därtill passade den andra kvasidokumentären ”*Burn up*” om klimatkrisen och meningsskiljaktigheterna mellan makten och idealismen, oljebolagsintressena och den enskilda människan. Filmen kulminerar i en klimatkonferens i Calgary, där allting händer. Den är väl gjord och illustrerar mycket väl det aktuella läget men besvarar inga frågor utan håller dem bara pinsamt vid liv, vilket den gör alldeles rätt i.

”*Unggöngen*” med Bruno Ganz som Hitler var slutligen för outhärdlig för att kunna ses, då mänskligheten minsann redan en gång hade nog av den verkligheten. Det var mest bara raserianfall hela tiden, och Bruno Ganz lär själv aldrig ha varit sjukare i själen än när han levde sig in i den kanske förfärligaste av alla sanna roller.

Henrik VIII fortsätter att gå igen i den kanadensisk-irländska serien i många avsnitt, där fantasin och konstruktionerna flödar fritt, som faller platt till marken inför den brittiska iscensättningen i bara två delar, med Joss Ackland som kungen och Helena Bonham-Carter som Anne Boleyn, där man verkligen ansträngt sig för att göra karaktärerna så sanna som möjligt. Man har här helt enkelt lyckats träffa verkligheten någorlunda rätt, vilket den långa TV-serien konsekvent misslyckas med.

John Hustons ”*Målaren på Moulin Rouge*” (1952) förblir den oöverträffade filmen om Toulouse-Lautrec i José Ferrers makalösa gestaltning och med Zsa Zsa Gabor i sin bästa roll. Senare Lautrec-filmer, och särskilt Baz Luhrmanns ”*Moulin Rouge*”, har skjutit fullständigt fel psykologiskt när det gäller krymplingmålarens personlighet. Ändå hade Baz Luhrmann lärt mycket av John Huston, men det krävdes garvade mästare som Huston och José Ferrer för att kunna krypa in i målarens hjärta.

De lugna deckarna med Tom Selleck som den supige polischefen i skogarna norr om Boston, som mest sysslar med omöjliga fall men klarar av dem, är synnerligen lyckade i sitt lugna tempo med fina karakteriseringar och psykologiska inblickar. Hittills har vi fått se ”*Murder in Paradise*” och ”*Sea Change*”, båda lika intressanta.

Brian de Palmas ”*Body Double*” är väl hans enda roliga film, en underfundig Hitchcockpastisch med underbara infall och vändningar i all sin extrema grovhet – en arbetslös B-filmskådespelare utan bostad får låna en god väns, varifrån han i kikare får se ett mord begås av spektakulärt sensationell råhet, då offret är en mycket vacker kvinna. Fastän filmen nästan är parodisk på Hitchcock är den värd att ses åtminstone en gång för sina mycket oanade vändningar och spirituella infall.

I spiritualitet tog dock ungraren Isztván Szabó priset med sin helt underbara ”*Being Julia*” med Annette Bening i huvudrollen som en åldrande skådespelerska som vägrar att

ge upp. Historien är ingen mindre än Somerset Maughams, och de inblickar man får i Londons högre teaterliv under 30-talet är bländande i sin briljans – det är helt enkelt bara att njuta från början till slut av riktig teater när den är som bäst. Michael Gambon och Jeremy Irons spelar hennes far respektive make och matchar henne perfekt.

Lika njutbar var Fred Astaires och Ginger Rogers första gedigna komedi tillsammans, *"The Gay Divorcee"* där han sjunger Cole Porters *"Night and Day"* och med virtuosa dansscener som till vår förtjusning bara fortsätter och fortsätter i det oändliga i glad uppsluppenhet och njutbarhet, men vi har recenserat den förut,

...liksom också David Leans filmatisering av *"Great Expectations"* (1946), en av dessa filmer man aldrig tröttnar på och som ständigt, till all lycka, kommer tillbaka i nya repriser. Den har ibland jämförts med Orson Welles *"Citizen Kane"*, men frågan är om den inte rentav är bättre, åtminstone mera uppbygglig och mänsklig; och fastän slutet skiljer sig från Dickens hade säkert även denne varit fullkomligt nöjd med den, då Dickens aldrig har filmats bättre.

Tre unika oratorier

Antonin Dvorak skrev sitt stora oratorium "Den heliga Ludmila" 1885-86 som kanske betecknar höjdpunkten i hans produktion av stora sakrala verk för kör, solister och orkester, av vilka det sista är hans *Requiem* från 1890. *Svatá Ludmila* handlar om kristendomens ankomst till Tjeckoslovakien under den mörka medeltiden, där Ludmila från början är en hednisk prästinna som dock börjar tvivla på diverse belätesavgudar och blir helomvänd av en kristen predikant, och går sedan i bräsch för kristendomens införande i landet. Musiken är betagande, i synnerhet i dess första avdelning, där ännu hednamystiken dominerar, och körerna och ariorna besjälade av animalistiska naturstämningar är magnifika – alla Ludmilas vackraste arior sjunger hon innan hon blir kristen. Vid kristendomens införande blir librettot påfallande mer banalt och tendentiöst, och musiken blir också mera följsam och konventionell i kristendomens slavtjänst – Dvorak förblev alltid en naivt helhjärtat trogen katolik och tvivlade aldrig på något i sin kyrka. Behållningen av oratoriet ligger dock i den första delen, där naturen dominerar, och Dvorak var kanske framför allt en naturmystikens mästartonsättare – en som lärde sig mycket därav var Sibelius, som varmhjärtat bekände sin stora tacksamhetsskuld till Dvoraks föregångsexempel. Sibelius lärde sig mera av Dvorak än av Brahms.

Det andra oratoriet vi kommer till i denna artikel är Beethovens enda oratorium, *Christus am Ölberge*, "Kristus på Oljeberget", opus 85 från 1803, när Beethoven stod på höjden av sitt mästerskap. Det är mycket egendomligt att detta verk inte ernått högre status bland publiken än det gjort – det framförs nästan aldrig, och likväl erbjuder det hela skalan av Beethovens mest strålande kvaliteter. Det börjar lågmält och dystert för att under handlingens gång småningom vakna mer och mer, när kören gör sin entré inleds oratoriets egentliga liv, som sedan oavbrutet stegras och kulminerar i en typisk Beethovenisk fullständigt överväldigande storslagen och mästerlig final, där han inte sparar på något krut i det oerhörda uppådet av hela sin gigantiska musikaliska krafts alla resurser. Resultatet är något av det vackraste Beethoven har gjort.

Verket skrevs på bara några veckor 1803 och synes inte ha varit beställt av någon. Det hade ett bejublat första framförande under Beethovens ledning, men det dröjde ändå nio år innan det kom ut i tryck. Han redigerade verket 1804 och till dess tryckning 1811, så man kan säga, att liksom det presenterar tre olika scener kom det till i tre olika skeden.

Det finns inget liknande verk i Beethovens produktion, och motiveringen till att det över huvud taget kom till har diskuterats i det oändliga. Det troligaste är, att Beethoven sökte ett adekvat uttryck för sin svåra personliga kris, när han 1803 ställdes inför det ofrånkomliga prospektet att reduceras till fullkomlig dövhet. Oratoriet skildrar Jesus

yttersta förtvivlan i örtagården, när han bävar och gråter blod inför vad som väntar honom och tillkallar en ängel (sopran) som kommer med andra änglar (kören) och tröstar honom – här lyfter verket från jorden. Sedan vidtar den våldsamt dramatiska scenen när soldaterna kommer för att gripa honom och Petrus handgripligt vill försvara honom med att hugga av översteprästens tjänare hans öra, och dialogen mellan Petrus kampiver och Jesus förmaningar är nästan rena grälet – detta är stor musikalisk dramatik och mera opera än hela *Fidelio*. Därefter vidtar triumfen – genom att offra sitt liv för det mänskliga, som han älskar, räddar han hela mänsklighetens framtid, i en formlig översvämning av vackra körer, fugor och orkestrala triumfer som aldrig vill sluta breda ut sig ytterligare.

Det är inte mycket av Bibelns Jesus i Beethovens gestaltning, utan det är snarare än biblisk Prometheus det handlar om – en heroisk hjälte som offerar sig själv för att främja mänskligheten. Det handlar inte alls om synders frälsning och återlösning, utan det är universellt hjältedåd för hela slanten.

Ändå måste vårt tredje oratorium här betecknas som det märkligaste. Även Robert Schumann skrev ett enda oratorium, som heter ”Paradiset och Perin” och är en ytterst sällsam mytologisk fantasi, då det bland huvudpersonerna inte förekommer en enda varelse av kött och blod, utan alla är bara änglar och andar – i den mån människor förekommer är de bara medel i andarnas händer.

En *Peri* är en luftande som lever av väldoft. Genom det första syndafallet utdrevs även de från paradiset, men en av dem står ständigt utanför och försöker komma in igen, medan hon sörjer över sitt släktes fall. Paradisets vaktande ängel tycker synd om henne och lovar henne återinträde, om hon medför den gåva ”som himlen kärast är”. Perin ger sig entusiastiskt iväg och kommer först med den sista droppen av en hjältes blod, som gjutits för friheten, men det var inte rätt. Ej heller en flickas sista suck som offrat livet för sin älskade slog an tillräckligt, medan hon till slut finner den rätta nyckeln: ångerns tår gjuten av en botfärdig syndare.

Texten, poemet *Lalla Rookh*, är skrivet av den irländske diktaren Thomas Moore, som Schumann själv översatte och bearbetade för sitt tyska oratorium, som framfördes första gången 1843. Luftandarna och änglakörerna dominerar hela verket med en ytterst subtil spirituellt charm, som man svårligen finner maken till hos Schumann annars. Detta är den romantiska epokens hjärtperiod, när det förekom mycket andar överallt, som i Albert Lortzings opera *Undine* om vattenanden, som sedan går igen i Dvoraks opera *Rusalka* – också H.C.Andersens saga ”Den lilla sjöjungfrun” handlar mycket om luftandar. Ett av oratoriets mest oförglömliga moment är, när Perin beger sig ner till Egypten och manar upp Nilens genier ur böljorna för att välkomna henne i ett oemotståndligt charmfullt *sotto voce*-körparti av oändligt spirituellt välbehag. Den Schumann man möter i detta verk är inte av denna världen utan av en långt bättre av bara sköna andar och paradisk lycka med en vinnande charm som aldrig kan upphöra att förtrolla.

Musikinsändare: ”Härmed säger vi upp prenumerationen, då vi inte längre orkar med Fritänkarens tjugatiga intolerans mot den moderna musiken.”

Intolerans? Tyvärr är det inte så enkelt, min vän. Naturligtvis är det oss motbjudande att kverulera om den moderna musiken, men vad skall man göra när man utsätts för daglig tvångsmatning som man inte mår bra av? Skall man då bara svälja den hel och hållen fastän den gör ont, är giftig och skadlig, vara snälla och tåla och finna oss i att idlomsaker ges världens största scener för att omsätta miljoner på att ge folk hörselskador genom skrik och skräll och bredda marknaden för droger och låta så djävligt som möjligt, medan riktiga musiker nödgas leva under existensminimum och vägras utkomst för att seriös musik inte är lönsam och publikfriande, läs vulgär,

tillräckligt? Är det rättvist att bara rika och redan etablerade artister skall ges utrymme på en korrumperad exkluderande marknad, där musikestetisk kvalitet, kompetens och kunskap inte har något värde, då sådant inte är direkt säljbart? Är det demokratiskt? Därför försvinner naturbegåvade musiker och melodiker ut i ingenstans medan vi plågas av den etablerade skvalmusiken i alla media och offentliga ställen, som bara blir mera omusikalisk hela tiden, medan det som hade kunnat bli riktig musik förträngs, slås ut och begravs levande. Vem bryr sig? Tydligen inte ni, fru försvinnande prenumerant.

Notis om Schubert

Något av det bästa som sänts i musikväg i TV på länge var "Schuberts salonger" från Härnösand med Weberkvartetten, sångsolist och pianist i tidstypisk miljö med alla upplädda à la 1820-talet – en helaftonsnjutning av högsta klass, där kanske ändå framförandet av "An die Flusse" tog priset.

Nyligen sändes också Bruno Walters tolkning av den stora C-dur-symfonin (Schuberts nionde) från 1950 i radio i en inspelning från Stockholm. Denna symfoni är omöjlig att ge en undermålig tolkning, samtidigt som få symfonier har tolkats så olika. De två yttersta motsatserna är väl Bruno Walters nästan självvådiga ständiga "rubato"-tolkning, där han hela tiden ändrar på tempot, och Wolfgang Sawallischs från 60-talet med konsekvent genomförd strikthet i tempi hela vägen – med underbart resultat. Schubert angav i regel aldrig nyanser och tempi med någon exakthet, hans pianoverk är nästan helt utan beteckningar, medan märkvärdigt nog, hur olika han än tolkas, det alltid tycks bli lyckat. Är detta det yttersta kriteriet på ett tonsättargeni?

Min vän Abasverus, del 85.

På tal om Lionardo da Vinci och Alfonso den Vise var det en man som överträffade dem båda i filosofisk upphöjdhet men vars ställning i stället var desto mera tragisk. Jag konsulterades i samband med hans kanske enda moraliska trångmål, när han blev osäker om hur han skulle hantera kristendomen. Den var ännu ung men desto mera livskraftig och pockande i sin ungdom när den började utgöra ett reellt inrikespolitiskt hot mot det romerska imperiets fortbestånd, när de kristna predikade pacifism och vägrade göra militärtjänst när romarriket på allvar började hotas av germanerna. Marcus Aurelius fick tillbringa tre fjärdedelar av sin tjänstgöring som romersk kejsare i fält för rikets försvar och höll stånd mot germanerna så länge han levde, medan så fort han var borta hans efterföljare lät germanerna bryta igenom gränserna.

Men det var som konsult i den kristna frågan jag tillkallades. Han gick till saken genast.

"Jag har hört att du är en jude med någon erfarenhet. Redan kejsar Claudius hade problem med judarna, ett problem som i princip förföljt alla Roms kejsare, och det har kunnat hanteras, om än väl bryskt ibland enligt min mening, men jag fruktar att det kristna problemet kommer att bli svårare. Med sitt arroganta förakt för Roms traditioner och religion, då deras ambition är att avskaffa allt det gamla för att ersätta det med ett kristet sektmonopol, underminerar de staten och det överlagt och avsiktligt. Detta är först och främst en utmaning mot mig som statsöverhuvud. Skall jag tolerera den och låta den vara, eller skall jag bekämpa den med samma medel som en Nero och Domitianus?"

"Risken är, om ni tolererar den, att den gör allvar av sitt revolutionära program."

"Tror ni jag kan besegra den?"

"Nej."

"Så de kommer att vinna i alla fall?"

”Det är tyvärr det troligaste, då Rom alltsedan Julius Caesars tid varit besjälad av ruttonhet. De goda kejsare som lyckats föra Rom vidare mot utveckling och framsteg har tyvärr inte räckt till för att bota den statsröta som de dåliga kejsarna frossat i att underblåsa.”

”Som statsöverhuvud är det min plikt att försvara Rom mot alla dess fiender, inre och yttre. De kristna utgör en inre fiende och dess värre av moraliskt slag. De ifrågasätter allt våld, som Rom är uppbyggt av, men konsekvensen av deras pacifism är att Rom blir utan armé och chanslöst mot barbarerna, som då gärna skulle förstöra allt vad vi byggt upp under 500 år. Är det vad de kristna vill?”

”De vet nog inte själva vad de vill.”

”Så de drivs av övertro och övermod, som bottnar i okunskap och brist på utbildning. De vill avskaffa all kompetens och ersätta den med inkompetens. Är det vettigt? Är det sunt?”

”Nej.”

”Och ändå påstår du att de kommer att vinna?”

Jag suckade. ”Det bästa ni kan åstadkomma med att bekämpa dem är en uppskjutning av det romerska rikets undergång.”

”Och det är vad jag måste göra hur fåfängt det än är, ty mitt ämbetes plikter bjuder mig att göra det.”

”Då blir åtminstone ni oskyldig till Roms undergång.”

”Är det den bästa tröst ni kan ge mig?”

”Jag är rädd för det.”

”Tack för att ni har visat mig mitt öde. Det var just vad jag hoppades av er.”

”Är det något annat jag kan stå till tjänst med?”

”Nej, min vän, jag är rädd att det var det enda.”

Han var inte stor till växten och redan härjad av sjukdomar och bekymmer. Han led av kroniskt magsår och var redan helt beroende av sin läkare Galenos och hans droger, men annars hade han inte hållit ut så länge som han ändå lyckades hålla ut mot germanernas barbariska hot och tryck – 17 år av sin 21-åriga regeringstid. 17 år av världskrig på olika fronter, som han i princip fick sköta alldeles själv som strateg och general, den sista och yttersta grekiska filosofen, vars främsta livsverk var hans befestelse och gynnande av filosofskolorna i Athen, alla de antika lärdomsanstalter som 150 år senare skulle stängas och likvideras av den då nya statsreligionen kristendomen.

(I nästa nummer: *Origenes.*)

Kalender, februari 2009

26.1 Gunnar Colding 60 år.

1.2 30 år sedan Ayatollah Khomeini kom tillbaka.

2 300 år sedan Alexander Selkirk (Robinson Crusoe) räddades från Juan Fernandez.

3 *Felix Mendelssohn-Bartholdy* 200 år.

Johan Ludvig Runeberg 205 år.

Carl Th. Dreyer 120 år.

Val Doonican 80 år.

50 år sedan Buddy Holly omkom.

40 år sedan Boris 'Frankenstein' Karloff dog.

6 Christopher Marlowe 445 år.

Lufthansa 90 år.

11 Joseph L. Mankiewicz 100 år, legendarisk filmskapare.

Vatikanstaten 80 år.

12 *Abraham Lincoln* 200 år.

Charles Darwin 200 år.

- 13 George Segal 75 år.
- 14 Ayatollah Khomeinis bestående bannlysning av Salman Rushdie fyller 20 år.
- 15 Galileo Galilei 445 år.
- 18 445 år sedan Michelangelo Buonarrotis fränfalle.
- 19 Cyperns självständighet 50 år.
- 21 Robert Mugabe 85 år.
Nina Simone 75 år.
- 23 75-årsminnet av Sir Edward Elgar.
- 28 *Aurelio Lanciai* 100 år.

Resan hem, del 9 : Milanoäventyret

Det visade sig vara svårare än någonsin att ta sig till Milano. Hellre än att göra den tråkiga snabbare resan via Florens och Bologna ville jag ta kustvägen med byten i Viareggio och Genua, via vilken väg jag skulle vara framme i Milano klockan två enligt tidtabellen, vilket jag meddelat både Sergio och Rasmus. Det visade sig emellertid inte vara så enkelt.

När jag skulle ta tåget i Lucca var alla tåg försenade. Intet ont anande tog jag ett tåg som kom in på rätt spår i det ögonblick mitt tåg skulle avgå enligt monitorerna endast fem minuter försenat, men när detta tåg småningom vände söderut och närmade sig Pisa måste jag inse att jag tagit fel tåg. I Pisa fick jag vänta en halvtimme på nästa tåg till Viareggio, och därmed hade jag förlorat alla anslutningar.

I Viareggio fick sedan vänta i nästan två timmar och i Genua ytterligare en dryg timme med den påföljd, att jag kom fram till Milano först närmare 6, nästan 4 timmar försenad.

Jag hade stämt möte med Sergio vid tunnelbanestationen Brenta långt utanför Porta Romana klockan 7 och kom dit precis punktligt efter exakt en timmes promenad från centralstationen, men ingen Sergio var där. Efter en halvtimme ringde jag till Silvia för att höra om något hänt. Ingenting hade hänt, och han var säkert på väg. Efter ytterligare en kvart såg jag honom äntligen. Han hade sökt mig omkring tunnelbanestationen i 25 minuter. Det är hopplöst att stämma träff vid en tunnelbanestation, då den alltid har så många utgångar utom synhåll för varandra.

Därmed slutade allting väl. Jag fick tag på Rasmus, och han anlände per cykel efter en timme, och därmed var vi inne i samma kalas som för ett år sedan. Ingenting hade förändrats.

Efter fyra år i Italien har Rasmus lärt sig tillräckligt och funnit det lämpligt att byta jobb och flytta hem till sin syster (med familj) och far i Stockholm. Italien finns alltid kvar för honom, och redan i sommar ämnar han förnya kontakten främst med Sicilien.

Vi kom i säng halv 2 med femton tömda glas och fem tömda flaskor kvar på bordet och sov desto bättre för det.

Därmed var det värsta av resan avklarat. Det återstod egentligen bara återresan till Verona och resan hem till Skandinavien.

Enligt Eduardo i Lucca hade jag kommit med våren till Italien. Det vackra vädret var nu stabilt, och i Milano var det rena sommarvärmen med 23 grader varmt. Det var nästan för varmt. Påskkylan hade emellertid slagit alla italienare med förkylningar, även Rasmus, som klarat sig ett helt år innan, och jag drabbades själv rejält efter återkomsten till Ancona. De sömnlösa nätterna i Athen med trombonsnarkaren hade troligen gjort mig extra sårbar genom utmattning, och förkylningen spädades på genom frysandet i Lucca och svettningen i Milano. Rösten reducerades till bas, och hostandet gjorde ont. Det var inte alls bra.

Desto välkomnare var Sergios utsökta whisky direkt från de yttersta skotska öarna som mildrande och välgörande balsam i halsen, även om ens övriga kapacitet därigenom

en aning avrundades. Luften var dålig i Milano, det gjorde ont att andas den, och Sergio berättade, att om man iakttog Milano från Lecco uppe i bergen var allt man såg en kupol av smog. Inne i den smogkupolen befann sig Milano. Dess värre är detta problemet med varje storstad. Det är samma sak till och med med Göteborg.

Vi behandlade utförligt den italienska politiska situationen och var överens om det mesta. Massimo d'Alema var bådas vår favorit. Prodi var mer som gjord för Europa än för Italien, han underkände fullständigt både Ferdinando Casini och Giuliano Ferrara som utan substans, medan han medgav att Giulio Andreotti med sina 85+ år faktiskt inte kunde vara den sämste som premiärminister. Han talade varmt för Bertinotti, som jag inte ens visste hur han såg ut, medan Giulio Amati offentligt i media varnade för katastrofen Berlusconi.

Vi pratade också om situationen i Tibet, där han utan att försvara Kina dock menade att USA var mycket värre. Kina överdrev tibetanernas raseri och "terrorism" och varnade för tibetanska självmordsbombare medan tibetanerna avfärdade Kinas fruktan och beredskap som absurt. Sergio menade dock, att om Kina faktiskt med åren skulle lyckas nivellera hela den tibetanska saken och identiteten och kulturen, vilken kurs det följt med obönhörligt robotmässigt våld i 58 år, så skulle hela världen bli lidande därav, då vi alla har en del och ett ansvar i bevarandet av den tibetanska ovärderliga andligheten med dess höga filosofi och överlägsna moral och klokhet. Hela Kinas brutala 58-åriga korståg mot Tibet skulle kunna betecknas som dumhetens grymhets blinda utrotningskrig mot att det alls skulle få finnas någon klokhet.

(I nästa nummer: *Vårchocken*.)

Resan till Zanskar, del 15 : Snölig kompromiss – krisens urartande

Jag kunde inte forcera min kropp. Den var fullkomligt utslagen, och jag hade bara att lyda. Allt annat hade varit vansinne. Jag kunde visserligen ha forcerat mig fram längs den långa 7-timmars *trekken* till Themisgam och kanske till och med kommit fram levande, men i vilket skick? Som ett ännu mera utbränt vrak än det nuvarande.

Jag rådgjorde med min värd om alternativ. Han rekommenderade en buss som skulle avgå klockan 2 och vara framme klockan 4. Därmed kunde jag ta det lugnt hela morgonen, värma min frysande frossande kropp i solen och ägna mig åt att dricka te, den enda kur jag någonsin brukat i Ladakh.

Den unga israeliska gruppen på fem personer försvann spårlöst, det franska paret med den sjuka flickan promenerade ner till Alchi, och kvar var bara jag och en annan äldre israel som liksom de flesta israeler talade en märkvärdigt dålig engelska och flera gånger måste fråga om de enklaste ords betydelser. Men precis när jag skulle lämna ankom ett ungt italienskt par från Genua. Tyvärr hann vi inte bekanta oss med varandra närmare, men de betecknade klostret i Likir som det finaste de sett i Ladakh hittills.

Mitt underbara värdfolk passade på att stärka mig med en präktig lunch precis före min avgång, med min älsklingsrätt *Skin*, som jag kunde äta upp allt av. Vårt avtalade pris var 150 rupier, men jag gav dem 200 av ren tacksamhet och uppskattning.

Tillsammans med mig vid busshållplatsen en halv timme från Likirs by mitt ute i öknen väntade bara en annan person, som snart fick lift med en truck österut. Det blev till att vänta ensam vid en landsväg i öknen tills bussen kom precis när jag nästan givit upp hoppet. Det visade sig att bussen skulle till Tia, så jag kunde stiga av vid Themisgam på vägen.

Väntade mig nya obehagliga överraskningar i Themisgam? I Alchi hade mitt hem Choskor hyrts ut på 3-4 år och varit oigenkännligt, och i Likir hade mitt gamla lokus varit rivet och ersatt av ett skräckhotell. När jag kom fram till mitt hem i Themisgam var dörren låst med hänglås. Huset fanns kvar men fullständigt tillbommat.

En ung dam med ett barn dök upp från grannhuset. Hon förklarade att folket var ute på fälten och skulle komma tillbaka om 10-15 minuter. Naturligtvis! Det var ju skördetid! Hon tog fram en nyckel från ett gömställe och släppte in mig och bad mig vila tills husfolket kom.

Min gamla husvärd kom tämligen snart. Återseendet var hjärtligt, och han beredde mig genast en kanna te. Dagen var räddad.

Ju mindre sagt om vad som hände sedan, desto bättre. En dryg timme efter middagen spydde jag upp den och hann nätt och jämnt utanför dörren – den dörrmattan gällde det sedan att inte torka fötterna på. En timme senare kom andra omgången, men då hann jag fram till terrasträcket och hoppades att ingen var oförsiktig nog att passera under. Jag hade nått botten – lungorna infekterade, all spänst borta och ersatt med en förlamande svaghet, ingen aptit, och metabolismen förstörd. Det gick inte att fisa längre utan att det kunde hända en olycka.

Denna förvärrade hälsokris ställde hela Indienresandet på kant, ty man vill ju inte komma till Indien för att bli patient, och jag hade aldrig varit så ordentligt och långvarigt sjuk i Indien förut. Troligen skulle jag inte komma tillbaka till Ladakh nästa år, och frågan var om jag över huvud taget skulle resa något mer till Indien.

Samtidigt kunde det vara vändpunkten. En hård diet, mycket vila, mycket te och försiktighet kunde leda mig igenom det, och i morgon skulle jag återvända till Leh för att troligen bara tillbringa tre nätter där före återresan till lägre nivåer i Manali. På morgonen lyckades jag ändå besöka klostret uppe på berget, som var låst, och göra den långa promenaden upp till Tia för att avlägga artighetsvisit hos min värd Norbus broder, som kunde meddela familjen min återkomst till Leh i morgon.

Huvudvärken var borta efter två dagars hundratonssläggor i skallen, näsan rann inte mera, så det verkade ändå gå åt rätt håll trots allt. Man fick ta en kris i taget.

Mitt värdfolk gjorde precis det rätta för att hjälpa mig. Efter kräkningarna gav de mig en termos hett vatten, som hjälpte mig genom den natten och hade den bästa tänkbara verkan. De hade alltid en färsk kanna te redo för mig, som genast fylldes på när den tog slut. Som avslutningsmiddag lagade de en *Thukpah* som var ännu smakligare än någon *Thenthuk*. Jag ville gärna ta en extra portion, men då den första gått ner så lyckligt och stannat vågade jag inte äventyra dess välgörande verkan med att riskera överbelastning. Vad som följde var min första lugna och vederkvickande natt på fyra nätter.

(I nästa nummer: *En besynnerlig återkomst.*)

Nya lektioner i Zanskar, del 5: Nya Zanskarturer.

Man gjorde alla de vanliga exkursionerna och återbekantade sig med alla de gamla kontakterna, gick upp till Fredspagoden och Tsemofortet med dess oöverträffbara utsiktspanoraman över Leh och slutligen upp till slutet av dalen för att träffa överste Wangdus.

Han hälsade mig med orden: ”Så du för välsignelsebringande regn med dig igen som vanligt.” Med tanke på översvämningarna, de bortspolade broarna och oöverskådliga vägskador hoppades jag verkligen att det inte var jag som var skyldig till allt detta, och jag frågade något förvånad: ”Menar ni att regnen behövs?” ”Regn behövs alltid,” menade han lakoniskt och struntade fullkomligt i alla eventuella skador. Om det är något i väderleksväg jag alltid varit rädd för, och faktiskt det enda, så är det störtregn och slagregn.

Tyvärr hade han inte mycket tid över för mig, då han var upptagen med fyra ingenjörer som hjälpte honom med byggandet av en ny minnesstupa vid sidan av den tidigare, som var rest efter hans fader. Den nya skulle resas efter hans moder. Vi hann

ändå prata något, och jag berättade för honom om mina nya Zanskarplaner och lovade besöka honom på nytt efter fullbordat Ladakhprogram.

På mitt härbärge dök det upp en fransk lärarinna i engelska med en tibetansk munk. De kom direkt från Zanskar, varför det naturligtvis bara pratades Zanskar mellan oss. Vi var helt överens om att det bara förelåg två problem med Zanskar: att komma dit, och att komma därifrån. Hon gjorde vad hon kunde för att underlätta mitt planerade besök i Zanskar med att fabricera ett lokalt pass i form av en skriftlig inbjudan till klostret Mane 18 km från Padum, där hon bodde med munken. Jag tog tacksamt emot det som ett värdedokument.

När jag forskade i möjligheterna mot kvällen visade det sig att det förelåg problem. Enligt nya lokala bestämmelser i Kargil fick taxi- och jeepförare inte längre transportera utlänningar ("turister") hela vägen från Leh till Padum, utan de måste stiga av i Kargil och där byta till chaufförer från Kargil. Det enda resultatet av detta var naturligtvis att chaufförerna från Leh blev helt utan utländska passagerare medan chaufförerna i Kargil fick dem ännu mindre – hur dumt som helst.

Alternativet var bussen. Den var billigare men tog mera tid på sig, och ingen visste när den skulle gå – högst två gånger i veckan. Jag skulle infinna mig vid busstationen följande dag klockan 10 på morgonen för att höra efter om det möjligen skulle gå en buss klockan 2 på natten. Problemet med den bortspolade bron vid Ulle Tokpo kvarstod också.

När jag kom till busstationen fanns det naturligtvis ingen buss där. Det hade det inte gjort förra året heller. Jag väntade hela timmen och var till slut färdig att ge upp och skrota hela Zanskarföretaget för att i stället satsa på lokala *treks*. Jag frågade en pojke om han visste något om bussen. Han föreslog att jag skulle komma tillbaka klockan 2 och då köpa biljett. Bussen skulle gå 5 på morgonen.

När jag återkom klockan 2 var bussen där, och jag fick till och med köpa biljett. Jag fick den sämsta platsen – allra längst bak, men åtminstone vid fönstret. Det skulle bli en ny uppskakande 50-milabussresa för ytterligare krut till min överlevnadspotens.

Kyrill sysslade mest med sina hälsoterapier och övningar när han inte var ute med tre franska flickor, men han förberedde ett gediget *trekking*program med till och med uppköp av syrgastuber som förberedelse. Han ville vandra mellan Lamayuru, Alchi och Hemis, och det var möjligt att vi skulle stöta på varandra någonstans ännu.

Francisco hade hittat en lämplig lama i en lämplig by 9 km från Leh att gå in i en tre månaders *retreat* för. Det hade varit hans avsikt med att komma till Ladakh. Efter de tre månaderna skulle han fara hem till Spanien för att närvara vid sin systers nedkomst för att efter det möjligen återvända till Indien. Vi hade delat rum och kommit väl överens om de bästa vänner hela vägen.

På mitt härbärge bodde också ett israeliskt par, en kollega till Benny Shiloh som jag träffat förra gången, som skickat sin kollega med fru hit i sina fotspår. De var mycket trevliga, och vi hade utomordentligt givande samtal och diskussioner varje kväll vid middagen om litteratur och filosofi, buddhism och judendom, historia och vetenskap. Han liksom Benny arbetade som lärare och projektledare vid Weizmanninstitutet i Tel Aviv, och vi formade genast en mycket innerlig vänskap. Han var bara tre år äldre än jag med barn och barnbarn.

Problemet var vädret – regnet envisades med att inte hålla sig borta. Under den sista natten kom det två långa skurar som höll mig vaken med oro och skräck, och den sista hade ännu inte bedarrat när jag fick traska iväg till stationen halv 5 på morgonen med paraply och ficklampa. Francisco hade ställt sitt väckarur för säkerhets skull (då jag saknade,) men jag hade ändå inte kunnat sova en blund, precis som i Keylong. Han bjöd ett ömt avsked, både han och Kyrill hade varit ytterst tacksamma för att jag fört hem dem till ett ställe som Lung Snon, och vi skildes för att kanske aldrig mer återse varandra.

Jag hittade bussen i regnet och steg på. Bara en annan vit man var ombord, en äldre österrikare från Wien. Bussen satte av klockan 5 i regnet, och det var bara att hoppas på det bästa.

(I nästa nummer: *Padumbussen.*)

Kanonresan, del 13 : Tillbaka till kaos

Att Darjeeling hade problem gjorde det inte lättare precis att lämna detta mitt älsklingsställe i Indien, som jag förblivit trogen ända sedan det blev min första kärlek här för 15 år sedan. Då låg halva staden i brandhärjade ruiner, och efter 15 år hade nästan allt restaurerats – utom Hotel Mount Everest, stället där alla filmstjärnor och berömdheter bodde med det förnämsta läget och bästa utsikten över Darjeeling mot Kanjenjunga. Det hade också restaurerats men inte fortare än med en hastighet av ungefär ett nytt fönster i året, och det gick allmänt rykten om att det spökade där. Dessutom var det naturligtvis också ett offer för arvstviser, vilket inte precis förbättrade läget.

Nu var hela Darjeeling i riskzonen för en politisk dragkamp mellan separatister/secessionister (militanta Gurkhas under ledning av en karismatisk nepalesisk sångare Prashant, som lyckats få nästan alla nepaleser med sig och massivt stöd från Nepal, *nota bene* även från maoisterna,) och moderata författningstrogna, som ville gå den långa säkra vägen mot full status av egen stat inom den indiska unionen. Båda fraktionerna hade alltså samma mål. Enda skillnaden var att radikalerna ville gå hårt fram och forcera allt genast, medan de mera klarsynta ville göra det ordentligt och långsammare. Dessa politiska fraktioner hotade nu slita Darjeeling i tu igen efter 20 år av fred och utveckling, som att vrida klockan tillbaka till det primitivistiska inbördeskrigets dagar med bara destruktivt resultat. Våldsamheter var knappast att befara, men hela regionen kunde mycket väl förlamas av vilda strejker hela vintern fram till mars.

Nepaleserna är små, ettriga och vilda, de är ett idealiskt bergsfolk, det finns inga bättre bergslöpare än *sherpas* och bergssoldater än *Gurkas*, de är utomordentligt uthålliga, pålitliga och trogna, men deras nitroglycerintemperament är inte att leka med. Samtidigt som de kan tåla vilka strapatser som helst kan de gå till vilka ytterligheter som helst.

Samtidigt hade jag då fått denna bok i min hand om en japansk munk född 1885 som trotsade hela sin tid och sitt samhälle i Japan med att vägra bli soldat och i stället bli konsekvent pacifistisk munk. Han hade grundat denna orden vars främsta uppgift och mål var att oförtrutet verka för en skrotning av alla världens kärnvapen. När kejsar Horohito för första gången besökte USA 1975 fick han naturligtvis frågan vad han tyckte om Hiroshima och Nagasaki. Genom sin ställning kunde han bara ge ett diplomatiskt svar: "Vi kan bara resignera, men vi får inte glömma att det var krig då." Vår munk menade att hans kejsare gick miste om tillfället att inför alla världens media få yttra den universella självklarheten, att fällandet av atombomber i akt och mening att mörda så många människor som möjligt på en gång var en katastrof för hela mänskligheten, inte bara för Japan.

Hela hans bok, som kommit ut först i år 20 år efter hans död och 120 år efter hans födelse, andas denna konsekventa universella pacifistiska humanism helt disciplinerad av klartänkthet och sunt förnuft. Han är buddhist och lever helt i enlighet med buddhismens renlevnadsregler utan sex och ägodelar, men i likhet med Gandhi och Rabindranath Tagore inbegriper han i sin högt utvecklade religionsfilosofi alla andra religioner och har mera gott att säga om Muhammed och Jesus än om hinduismen. Han träffade Gandhi redan 1933 och omfattade varmt dennes konsekventa icke-vålds-politik, som ju sedan även blev Dalai Lamas. Han pekar på det faktiska resultatet, att Gandhis icke-vålds-politik ledde till Indiens frigörelse och självständighet, den första och största hörnstenen som bröt sig ut ur det mäktiga brittiska imperiets solida nästan osårbara

fästning. Han menar att därmed alla de krafters outtröttliga nit som eftersträvar världsfred, världsenhet, världsdemokrati och fullständig kärnvapenfrihet en dag måste se sin strävan krönas med seger.

Jag fick boken nästan dagsfärsk från tryckeriet i sin första upplaga av min gode vän buddhistmunken, som själv deltagit i att sprida den japanske mästarens verk över världen, numera Dollys make, direkt efter att den 85-e fredsstupan invigts i Delhi. Dessa vita fredsstupor finns snart sagt över hela världen.

Även detta var Darjeeling, som jag älskade och lämnade med större saknad och svärmod än någonsin.

En thriller utspelade sig i Siliguri. Jag lämnade Darjeeling halv 10, jag hade tänkt lämna 10 då jag trodde tre timmar skulle vara tillräckligt för resan till Siliguri och dess tågstation New Jaipalguri, känt som NJP. Det var inget fel på jeepen, men trafikstockningarna var oerhörda. När vi äntligen lämnat bergsvägarna bakom oss var klockan redan kvart före 12, och det var 15 kilometer kvar bara till Siliguri. Jag hoppades innerligt på att bli körd ända till järnvägsstationen. När vi var framme kvart över 12 var så icke fallet. Jag måste ta en autorickshaw vidare, och i en sådan nödsituation blir man alltid föremål för utpressning, som om det lyste om en inför alla att man var i panik, vilket kunde dras fördel av. Föraren ville ha 100 rupier, vilket var absurt. Jag föreslog 50. Schackrandet hade jag inte tid med, så det slutade vid 80. Naturligtvis måste han sedan stanna för att fylla på bensin, medan minuterna kröp vidare allt snabbare. Min tågtid var 13.05, och det var tio kilometer till stationen och knappt en halvtimme kvar.

13.05 nådde vi stationen, och precis då kom tåget. Hade det inte varit 7 minuter försenat hade jag missat det med oöverskådliga förseningar som följd, då jag i så fall även troligen missat Dharamsalabussen och kanske tvingats övernatta i Delhi. Framför allt slog det mig, att hade jag inte brutit upp en halvtimme tidigare än beräknat från Darjeeling hade dagen havererat. Vem sade till mig att starta en halvtimme tidigare? Ingen.

Tågresan blev utomordentligt stökig som vanligt fastän det var Indiens bästa tåg. I min kupé reste en hel familj som bredde ut sig och lät ingen av oss sitta bekvämt, mitt enda vita resällskap var en fyrkantig jätte till amerikan som liknade Fatty Arbuckle som ett bär och hade tonvis av bagage, som inte fick plats, då någon redan ockuperat allt ledigt utrymme under våra bänkar från en annan kupé med skrymmande kistor. Varför insisterar alltid de flesta på att resa med för mycket bagage? Det är ju alltid bara besvärligt för alla. En kraftig sikh i kupén bredvid insisterade på att under hela resan spela samma stressiga skrällande skärande galna indiska popmusik på sin DVD. Då han var stor och kraftig och inte ens i vår egen kupé var det inget att göra. Amerikanen var från San Francisco och hette Fred och hade kommit till Indien med flyg från Thailand bara för att köpa te i Siliguri. Han var mycket trevlig, fryntlig och älskvärd, som Fatty Arbuckle, och hade varit i Indien tre gånger tidigare tydligen bara med god behållning. Han trodde restiden skulle ta 18 timmar. Den tog 27.

Klockan 4 följande eftermiddag var vi framme i Delhi, där det gällde att brottas igen med det totala kaoset i form av oändliga hysteriska människomassor. Bara att ta sig över en järnvägsgångbro från stationen var ett helvete, då den ena nedgången på andra sidan var avstängd, så att både strömmen upp och ned av tiotusentals människor kämpande för att komma fram till sitt tåg eller ut från stationen hänvisades till en enda lång trappa ej mer än tre meter bred. Om någon fallit hade katastrofen varit ett faktum. Som det var flöt den dubbla strömmen oändligt långsamt under massiv trängsel.

Senast jag tagit tunnelbanan i Delhi hade den varit ny och nästan folktom. Nu var det samma oändliga påträngande köer framför biljettkassan och ner till tågen som på järnvägsstationen – indierna hade lärt sig använda sin tunnelbana och effektivt uppfyllt även den med sina kökaosmassor. Tåget var proppfullt som i Japan, det var till att stå hela vägen till *Kashmir Gate*, där ingen antastade mig på vägen till busstationen, där jag fick min nattbiljett till Dharamsala. Sedan kunde jag äntligen i min väntan på bussen

sätta mig ner vid en kopp te utan att hela min omgivning skakade, trängde på, förde oväsen eller hotade med någon katastrof.

Det var Voltaires födelsedag (den 21 november), han med jordbävningen i Lissabon i ”*Candide*”, men också Harpo Marx födelsedag (1888). Den japanska munken hette Nichidatsu Fujii, kallad Guruji, 1885 till 1985. Han blev alltså hundra år gammal och var aktiv in i det sista.

(I nästa nummer: *Eftersnack i Dharamsala.*)

Den lugna stormresan, del 3: Dharamsala i sin prydno.

Det kändes i benen att man knappt sovit på tre dygn när man steg upp klockan 8 efter två timmars sömn efter den nattliga ankomsten till Dharamsalas McLeod Ganj. Men jag ville bli av med skorna jag släpat med mig från Göteborg, ett par avlagda gymnastikskor av hög kvalitet jag en gång fått som present men aldrig kunnat använda då de var för små, varför de passade perfekt min unge Bihariväns önskan och beställning om ett par nya skor. De hade inte fått plats i den sprängfyllda ryggsäcken, varför jag måst låta dem hänga och dingla utanför. Nu gällde det att bli av med dem.

Triund nåddes utan problem trots utlevade ben, och snart uppenbarade sig min Biharivän. Skorna passade precis. Det hade inte kunnat bli bättre. Han frågade genast vad jag ville ha för dem, men eftersom jag själv fått dem som gåva kunde jag bara ge bort dem gratis. I stället kunde han bjuda mig på te och omelett, min vanliga frukost, vilket han gärna ställde upp med.

Då jag kommit senare på morgonen än vanligt var där redan ett ansevärt antal turister, mest kanadensare. Ett helt gäng satt och språkade inför den monumentala utsikten och beklagade staden Calgarys förfall genom explosionsexpansion till döds, och Vancouver hade inte blivit bättre med åren heller.

På vägen ner träffade jag ett ungt nordiskt par, Pia och Simon från Danmark, där hon var svensk. Danmark hade genomlidit samma ekonomiska trauma som Sverige, flera banker om inte tre hade gått i konkurs, och inget ljus syntes i ändan av avgrunden. Vi var helt överens om att allt var Bushs fel, han var världens största katastrof och USA:s största genom tiderna, och allt kunde bara bli bättre om det blev ett regimskifte. Om det inte blev det kunde det bara fortsätta bli ännu värre. McCain kallades offentligt i tidningen som ”ett 72-årigt hjärtslag från döden med en labil och omogen kvinna som vicepresident fullständigt olämplig och inkompetent att ta över världens ansvarsfullaste jobb.”

Inför den ekonomiska krisen hade de sagt upp sina jobb och skulle nu tillbringa fem månader på resande fot i Asien och Australien, närmast till Nepal och sedan till Darjeeling och Sikkim. Vi kunde åter sammanstråla där. De bodde på *Nick's*, granne med mitt *Green Hotel*, så vi skulle säkert ses igen.

På sin resa hit hade de även varit igenom Iran, där situationen är ungefär den samma som i USA: alla skäms för presidenten, som har lett deras land åt helvete, både ideologiskt, ekonomiskt och integritetsmässigt. Båda presidenterna borde ställas inför rätta för hela de folk som de har bedragit med misslyckade krampaktiga försök till manipulativa metoder främst manifesterade genom sina lögn: Irans presidents försök till historieförfälskning och förnekelse av Förintelsen samt införandet och spridandet av ”Sions Visers Protokoll” (en förfälskning i Ryssland för mer än 100 år sedan,) och USA:s presidents yrkande på att Iraks massförstörelsevapen måste förstöras genom massiv förstörelse av hela landet för Al Quaidas skull, som inte hade något med Irak att göra.

Jag sammanträffade också med Mustafa mitt på öppna gatan, kände igen honom och anropade honom – annars hade han inte sett mig. Han var alltid i farten liksom jag och

nygift dessutom. Vi lovade varandra att träffas och pratas vid senare, båda lika glada över att ha sett varandra.

Även mitt värdfolk var kashmirer och mycket angenäma sådana. Deras hotell "Pawan" var snyggt och hemtrevligt om dock rummen något kalla, som de är i hela detta område, "the Kashmiri village" utanför McLeod nedanför klostret. Inte heller varmvattnet fungerade, så min efterlängtnade varma dusch blev kall lika förbannat.

Det förekom naturligtvis manifestationer i Dharamsala. Dalai Lama hade blivit sjuk efter sin äldre broders bortgång vid 86 år (se nr.171), intagits på sjukhus och opererats för gallsten och nyligen kommit levande tillbaka. Han har låtit meddela att han är trött på fruktlösheten i samtalsomgångarna med Peking, som aldrig tagits på allvar av Peking och som aldrig lett till något utom förnyade personliga attacker från Peking mot Dalai Lama som "separatist, intrigmakare, manipulator, svekfull folkförförare, terrorist" och allt möjligt som han aldrig varit men alltid tagit avstånd från. En folkmanifestation i vilken halva McLeod deltog gick två varv runt staden under sjungandet av fyra manifestpunkter: 1) Hela folket står enat bakom Dalai Lama, 2) Han ensam är betrodde att föra det tibetanska folkets talan, 3) Kina måste ge klart besked om det vill förhandla alls, och 4) Kina måste sluta med meningslösa ärekränkande personliga påhopp på Dalai Lama själv, vilka inte betyder någonting. Samtidigt har nu 45 miljoner före detta medlemmar av Kinas kommunistparti tagit avstånd från partiet, som officiellt har 70 miljoner medlemmar av Kinas befolkning på 1400 miljoner.

(I nästa nummer: *Diwalis lyckliga slut.*)

Vem bryr sig?

Sedan de tibetanska protesterna för ett år sedan har 5000 protestdeltagare försvunnit spårlost, medan man samtidigt märkt en stigande statistik gällande försäljningen av livsviktiga organ på transplantationsmarknaden från Kina. Varifrån alla dessa organ har kommit finns det ingen information om, men det är ett faktum att i Kina är man inte lagligt död förrän man är hjärtdöd – följaktligen existerar det ingen hjärndödhet i Kina, och "patienter" eller offer som på naturlig eller konstgjord väg blivit "hjärndöda" slösar man inte bort med att inte ta hand om deras organ, främst njurar, lever och hornhinnor, som är och förblir en betydande inkomst för den kinesiska staten (läs Partiet) och har varit det sedan 1980-talet.

Det var först 2006 som det slogs larm om saken, men larmet kom från Falun Gong, varför det inte togs helt på allvar. Problemet med folkförföljelser är, att det först bara är offren själva som slår larmet och då med tämligen skärande för att inte säga hysteriska toner, vilket misstänkliggör dem såsom subjektiva. Det var samma sak med judarna under 1930-talet – ingen tog varnande röster som Arthur Koestler på allvar emedan han var jude själv, fastän han hade rätt hela vägen. Hade man tagit alarmet på allvar från början hade hela Förintelsen kunnat undvikas.

Nu har organhandeln från Kina åtföljts av andra aktuella alarm. Det har visat sig att terroristerna från Bombay i slutet av november förra året hade kinesiska vapen och bomber. Det har visat sig att Hamas raketer från Gaza har varit kinesiska. Redan tidigare vet man att endast Kina beväpnat diktaturer som Khmer Rouge, Zimbabwe, Sudan och Burma.

Vem bryr sig? Vem brydde sig om judarna på 30-talet? Vem brydde sig om armenierna i Turkiet under sultanatets sista decennium, när historiens första avsiktliga och metodiskt planerade folkmord ägde rum? Vem brydde sig om tibetanerna, när Kina invaderade och ockuperade det självständiga Tibet 1950?

Tyvärr har trenden i historien hittills varit, att först när folkmorden genomförts och avslutats har de uppmärksammats. Först efter Mexicos och andra latinamerikanska staters självständighet tog man upp spanjorernas folkmord på hur många indianska folk som helst. Först under 1900-talet tog någon upp USA:s obönhörligt metodiska folkutrotning av indianerna. Först efter att de tyska koncentrationslägren avslöjats efter kriget började man ta Förintelsen på allvar, när det var för sent.

Tibetanerna lever ännu, åtminstone 80% av dem, men de har varit döende som nation och folk sedan 1950, när deras land togs ifrån dem och deras ledare tvingades i exil för att alla kunna överleva. Skall de också få dö ut som folk och kultur innan man på allvar börjar försöka förstå vad Kinas kommunistiska parti under sina 60 år som terrordiktatur har gjort?

Försvar för de förtrampade

Vår tid skall komma,
deras tid som trycktes ner,
förtrampade och ignorerade
och nedvärderade till ingenting
blott för att de dock var,
mot strömmen, därför förbisedda,
överkörda för att de var annorlunda,
utfrysta och fockade som icke lämpliga
och refuserade som främlingar,
ett obehag att skrota och förtränga
och betrakta som ej existerande
just för att deras existens är oförneklig.
Men vi finns och skall för alltid resa oss
på nytt och fortsätta som osaliga andar
bara desto säkrare för vår exil i underjorden
i förträngdhetens föraktade asyl
och alltid hemsöka historien
för att man någonsin i ignoransens namn
försökte att begrava någon levande.

Kulturnotis

Vi klarar oss inte utan den.
Det är den som håller mänskligheten uppe,
visar vägen och ger mening åt tillvaron,
medan allt det andra egentligen är oväsentligt,
materialismen, kapitalismen, politiken,
som bara förorsakar besvär,
medan kulturen är det enda som lyfter oss
över djurstadiet och barbariet.
Därför är mänsklighetens enda hopp
att låta sig ledas av kulturen
och inte av egoism och materiell vinning,
makt och pengar, prestige och fåfänga.

Vad är då kultur? Det är egentligen allt som innefattas av konstruktiv andlig odling. Däri ingår inte bara bibliotek och alla sköna konster men även så vitt skilda saker som miljövard, trädgårdsodling, tolerans och godhet; och det är världens och politikens plikt att gynna detta och följa dess idealism, ty annars förräder de mänskligheten.

Redaktionsnotis

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Sedan den 28.1.2009 har Fritänkarens skrifter börjat publiceras hos **Vulkanisterna** (vulkan.se, sök **Lanciai**). Som första publikation finns nu de samlade musikartiklarna tillgängliga där i tre volymer till minimipris. Liksom i Fritänkaren avstår vi från allt bildmaterial för att hålla priserna nere. Inom kort följer Noveller, Resor och Dikter.

Göteborg 1.2.2009

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

<http://www.flickr.com/photos/lanciai>

<http://clanciai.webblogg.se>

<http://www.poeter.se/poetHome.php?writerId=7222>

<http://www.poetbay.com/poetHome.php?writerId=1057>

